

Božia dcéra a syn v manželstve

Gloria Braunsteiner

BRAUNSTEINER, G.: Man and Woman as Children of God in Marriage. *Studia Aloisiana*, 4, 2013, 2, s. 41 – 47.

In order to offer a great variety of theological approaches to help married couples live an authentic marriage, the article shows the fundamental call to every human person: to be a child of God. The call to marriage is a secondary one and can flourish only if both, man and woman are aware of being children of God with all consequences, reflected in the article.

Keywords: marriage, vocation, God's children, Bible, adoption, family

V nebi sa ľudia už nebudú ženiť a vydávať, odpovedá Ježiš hľadajúcim riešenie v prípade úmrtia siedmich bratov, ktorí mali tú istú manželku (Mk 12,25). Podľa týchto slov manželstvo môže byť len druhotné povolanie tých, ktorí v ňom žijú.

Pri skúmaní hlbokých antropologických predpokladov pre vydarené manželstvo sa ponúka pohľad na rozmanité aspekty, ktoré môžu podporovať jednotu vo vzťahu muža a ženy. Medzi nimi možno objavovať fundamentálne povolanie človeka stať sa Božím dieťaťom, ktoré jednak predchádza a zároveň prevyšuje povolanie do manželstva. Táto téza je postavená na biblických základoch, ktoré si ozrejmime v prvom kroku našich úvah. Nasleduje kristologická reflexia pomocou analógie, ktorú budeme potom aplikovať spätne na identitu človeka. V poslednom kroku sa zameriame na jej implikácie v manželstve.

Stručný biblický pohľad na dieťa

Svedectvo starozákonných spisov pokladá deti za najväčší dar Stvoriteľa. Neplodné ženy prežívali hanbu pre to, že svojim mužom nemohli darovať potomka. V dnešnej konzumnej spoločnosti sa zastiera pohľad na Stvoriteľa práve aj tým, že dieťa sa neraz chápe ako záťaž pre pohodlie, namiesto požehnania. Posunutý hodnotový systém nie je schopný odzrkadliť dobrotu toho, ktorý je darca života a prostredníctvom rodiny utvára podmienky pre odovzdávanie života z generácie na generáciu.

Božie otcovstvo voči človeku vyniká už v Starom zákone a poukazuje na úzke spojenie medzi nimi: „Podľa, deti, čujte ma, naučím vás báza Páno-

vej." (Ž 34,12) Ježiš potom rozvíja otcovstvo Boha do ešte plnších dimenzií, keď svojimi slovami, životom a modlitbou neustále pripomína, kto ho poslal a s kým je v najužšom spojení. Otcovi patria jeho posledné slová na kríži, čím završuje svoje zjavovateľské dielo.

Napriek silným svedectvám Svätého písma v živote viery Cirkvi a v dogmatickom vývine nebolo od počiatkov všeobecne jasné jedinečné synovstvo Ježiša Krista.

Exkurz: Kristológia – predobraz adoptívneho synovstva človeka?

V prvých kresťanských storočiach sa odohrávali rozhodujúce spory o správne ponímanie obrazu trojjediného Boha. Odzrkadlilo sa to v otázke, kto je Ježiš Kristus a kto je Duch Svätý. Mnohí hľadajúci teológovia, dokonca neraz biskupi, podliehali rozličným predstavám, ktoré Cirkev neskôr odsúdila ako herézy. Najnebezpečnejšie smery boli tie, ktoré zastávali názor o druhej a tretej Božskej Osobe, že nie sú jednej podstaty s Otcom. Existujúce dva extrémne bludov sa pohybovali medzi nasledujúcimi tvrdeniami: V snahe zachovať božstvo Ježiša Krista niektorí nemohli uveriť, že Boží Syn sa stal nielen naoko (napr. doketizmus), ale skutočne človekom, a tak ohrozovali v Cirkvi vieru v plnosť inkarnácie so všetkými jej dôsledkami. Na druhej strane bola rozšírená predstava, že Ježiš Kristus je len človek, hoci výnimočný a mimoriadne čnostný, a z toho dôvodu bol adoptovaný od Boha.

Paralelne k tomu Duch Svätý bol podobne pre mnohých kameňom úrazu, pretože hlásali, že je iba stvorený duch, ktorý je služobne podriadený Bohu Otcovi. Monarchianizmus zasahoval tak do obrazu osoby Syna, ako aj Ducha a uznával len monarchiu, božstvo Otca. Tzv. pneumatomachovia – ako ich meno hovorí – bojovali takýmto spôsobom proti Duchu Svätému. Kapaďócki otcovia, najmä Bazil z Cézarey, vložili do svojho životného diela úsilie, aby pomohli rozšíriť pravovernosť vzhľadom na božstvo Ducha Svätého.

Pozrime sa na dôsledky bludnej predstavy, že by Ježiš Kristus nebol rovný Bohu. V prípade, že by Ježiš Kristus nemal jednu prirodzenosť s Bohom, nemohol by splniť úlohu Spasiteľa, odpúšťať hriechy a pozdvihnúť celé ľudstvo do trojičného Božieho života. Ortodoxné chápanie vykúpeného človeka – theosis, by sa potom nemohlo uskutočniť prostredníctvom Ježiša Krista, totiž ak nemá Božskú prirodzenosť, nemôže dať ani človeku účasť na nej, a teda na Otcovi (Atanáz).

Ak nie je Bohom, nemožno v neho veriť ako v Záchrancu, ktorý zakladá Cirkev – svoje Telo, aby bol jej Hlavou a liečil ľudstvo prostredníctvom sviatostí. Manželstvo by takisto nemohlo byť sviatostným, ale iba prirodzeným zväzkom ľudí. Sviatosť totiž vo svojej základnej charakteristike poukazuje na niečo väčšie mimo seba a je zároveň obrazom milosti, na ktorú poukazuje.

Takýto vážny by bol dosah herézy adopcianizmu. Pozrieme sa preto bližšie na to, čo verili predstavitelia tohoto bludného smeru, aby na jeho pozadí mohol dostatočne vyniknúť význam pravého synovstva.

Adopcianizmus neinterpretuje učenie o dvoch prirodzenostiach, zjednotených v osobe Ježiša Krista, pretože Ježiša z Nazareta vidí len ako človeka, ktorý bol adoptovaný od Boha za syna. Ďalší dôsledok toho je popretie vnútrotrinitárneho synovstva. Tento prísny smer zastávali v prvých storočiach ebioniti, ako aj Teodotos starší so svojim žiakom (Teodotos mladší). Základnú formu tohto smeru v Antiochii zastával Pavol zo Samosaty so silnou ideou monarchianizmu.

Neskoršia, španielska forma adopcianizmu (Elipandus z Toleda, 8. stor.) vyznáva, že Ježiš Kristus nie je Boží Syn plodením a prirodzenosťou, ale len adopciou z milosti. Chybný bod tohto názoru vyplýva z toho, že synovstvo sa tu skúma v súvislosti s prirodzenosťou, nie s osobou.

V dobe scholastiky sa vyvíja v zmysle adopcianizmu teória habitu, ktorá pokladá vtelenie za urážku transcendentie Trojice, a preto podľa nej človečenstvo Božieho Syna je prijaté len ako vonkajškové šaty (Abelard, Lombardus).¹

Všetky spomínané názory z dejín teológie ohrozujú vieru v pravosť Bohočloveka a jeho vykupiteľského diela. Nie náhodou predstavuje „Boží Syn“ najpodstatnejší kristologický titul. Ak by „historický Ježiš“ nebol kresťanmi vnímaný a vo viere vyznávaný ako Boží Syn, márna by bola naša viera (porov. 1 Kor 15,17), pretože jeho zmŕtvychvstanie nie je ani empiricky, ani vedecky dokázateľný historický fakt.

Boží Syn sa stal človekom s mnohými atribútmi pre jeho vzťah ku stvoreniu: je Spasiteľ a zároveň Pán, ale spolu s Otcom je Stvoriteľ všetkého, prostredník protologického stvorenia a eschatologický zavŕšiteľ spásy. Ved' od neho, skrze neho a vzhľadom na neho bolo všetko stvorené (Kol 1,16), on je prvotný vzor pravého človeka, skutočný Adam. Solidárny s hriešnym ľudstvom, „svojím vtelením sa Boží Syn určitým spôsobom spojil s každým človekom“ (*Gaudium et spes*, 22) a stal sa hriechom, až prekliatym na dreve kríža do posledných dôsledkov smrti. V tejto skutočnosti je jeho charakteristika vystihnuteľná najjasnejšie ako brat každého človeka. V tejto kvalite Ježiša Krista je človek pozvaný k Božiemu synovstvu (synov a dcér) prostredníctvom životného vzťahu s ním.

Na pozadí herézy adopcianizmu možno pochopiť práve význam toho, že Ježiš Kristus je pravý Boží Syn, nielen adopciou. Jedine to umožňuje každému človeku stať sa adoptovaným Božím dieťaťom – s najväčšou dôstojnosťou adoptovaného.

S vďačnosťou za tento dar a povolanie si môžu manželia uvedomiť totožný antropologický základ, na ktorom obidvaja stoja, a čo ich môže bytostne zjednocovať.

¹ Porov. GRILLMEIER, A.: Art. Adoptionismus. In: Lexikon für Theologie und Kirche. Bd. 1. Freiburg, 1957. S. 154–155.

Božie deti

V Starom zákone sú Božie deti zároveň dediči (Ž 32,12); milovaní (Jer 12,7). Ex 4,22 pukaže na túto identitu Izraela ako prvorodeného Syna oproti faraónovmu prvorodenému, a predstavuje myšlienku vyvolenia a zmluvy (Dt 14,1), čo možno chápať *per adoptionem*. Nevernosť má za dôsledok odvrhnutie (Jer 12,7), ale Boh prijíma Izrael pri jeho obrátení (Oz 11,8; Jer 3,22). Časom nastáva individualizácia Božieho synovstva (Sir 4,10) a tento atribút sa chápe ako spásne dobro v spoločenstve s Bohom a navzájom. Čoraz viac sa vyzdvihuje jeho univerzálny charakter (Iz 43,6).

V novozákonných spisoch sa dostáva Božie synovstvo do popredia posolstva. Podobne ako v Starom zákone sa jeho význam spája s dedičstvom (Gal 4,7) a s vlastníctvom (Jn 1,11). Pre synoptikov znamená eschatologický dar (Mt 5,9) v dare zmŕtvychvstania, s univerzálnym charakterom. Pavol rozvíja teológiu, v ktorej rozlišuje Abrahámových synov (Rim 9,4) od univerzálného synovstva, ktoré sa týka všetkých ľudí (Gal 3,26n), a spája túto identitu so slobodou Božích detí od zákona. Od Otca poslaný Syn je jediný Syn podľa prirodzenosti a zároveň Prvorodený medzi bratmi (Rim 8,29). Znovuzrodenie Božieho dieťaťa je milostivé, nie prirodzené – vo sviatosti krstu, z Ducha.

Nová identita sa má prejavíť v novom živote nového stvorenia (2 Kor 5,17-21), ktoré je zmierené s Bohom.

Teológia rozumie pod Božím synovstvom vrcholné nastavenie človeka pre posväcujúcu milosť, do ktorej je pozdvihnutý Božím ospravedlnením do stavu adoptívneho synovstva. Človek má tak účasť na prvorodenom, pravom, jedinom Synovi, s ktorým spoločne vytvára jediného syna – ako úd Kristovho mystického tela. Stredoveká mystika bola fascinovaná touto skutočnosťou úzkeho spojenia Vteleného s človekom prostredníctvom jeho narodenia v duši (napr. Hugo zo Sv. Viktora, Bonaventura, Meister Eckhart). Logos sa stal dieťaťom a človek na tom participuje v krste. Tomáš Akvinský formuluje adopciu ako milostiplné prijatie cudzej osoby za syna a dediča a definuje pritom štyri vlastnosti: 1. Cudzota adoptovanej osoby je daná nielen hriechnosťou a protivením sa Bohu, ale už podľa teológie stvorenia tým, že tvor je len protajšok pre Boha. 2. Totálne milostivý charakter Božieho synovstva je zakorenený v tom, že každá milosť je dar, na ktorý človek nikdy nemá právny nárok. 3. Dôležitý faktor je súhlas dospelého, adoptovaného na prijatie milosti. 4. Adopciou sa stane Božie dieťa účastné Božej prirodzenosti z lásky Otca, milostivým narodením (Jn 1,13), skrze vnútornú premenu.² Pritom Tomáš spresňuje, že hoci sa človek od Boha hriechom oddialil, predsa Stvoriteľovi nikto nie je cudzí. Božie dieťa sa vyznačuje podstatne aj tým, že je dedičom; dedičstvo však možno prijať až vtedy, ak niekto od dobier odstúpi – a Boh od nich neodstupuje. Keďže človek je Božím dieťaťom nie podľa prirodzenosti, ale milostivým prijatím, adopciou, neprijíma telesné, ale duchovné dary – a tie môžu dedič všetci naraz bez toho, že by Otcovi niečo chýbalo.

2 Porov. THOMAS VON AQUIN: Summa theologiae. Graz, 1957, III q. 23 a 1.

Sviatosť manželstva so všetkými úskaliaми potrebuje milosť „nového človeka“ pre obidvoch partnerov, ktorá sa realizuje v identite Božieho dieťaťa pre oboch.

Cesta k adoptovanosti

Zranené bratsko-sesterské vzťahy a oslabenie otcovstva v dnešnej dobe zastiera milosť Božieho synovstva a otcovstva Boha. Človek hľadá naplnenie svojho „ega“ rozličným spôsobom, aby rástol vo vlasných očiach a v očiach ľudí, aby si budoval pozemskú identitu titulmi a zásluhami. Najhlbší ľudský titul však je Božie dieťa a cieľ života je byť touto skutočnosťou prežiarovaný v každom stave – aj v manželstve – a v každej profesii a v každej životnej situácii. O tomto fundamentálnom povolaní, ktoré je spojené s Božou oslavou, svedčí Písmo slovami: „On nás podľa dobrotvého rozhodnutia predurčil, aby sme sa skrze Ježiša Krista stali jeho adoptovanými synmi na chválu a slávu jeho milosti, ktorou nás obdaroval v milovanom Synovi.“ (Ef 1,5-6)

Božím dieťaťom sa človek stáva jednak milosťou sviatosti krstu, ale pre vedomé prežívanie tejto milostivej identity je určená cesta Božím slovom, ktoré volá k osobnému obráteniu: „Ale tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božími deťmi: tým, čo uverili v jeho meno, čo sa nenarodili ani z krvi, ani z vôle tela, ani z vôle muža, ale z Boha.“ (Jn 1,12).

Ježiš pri svojich stretnutiach s ľuďmi často pranieroval opovážlivé spoľehanie sa Židov na to, že sa právom môžu pokladať za potomkov Abraháma („keby ste boli Abrahámove deti, robili by ste Abrahámove skutky“ – Jn 8,39). Pripomínal im, že jedine znovuzrodením budú naozaj patriť Bohu (nie všetci potomkovia Abraháma sú jeho deti, porov. Rim 9,7). Obrátenie z daru viery je ovocím Božieho prísľubu, nie je ľudským dielom (nie deti z mäsa sú Božie deti, ale deti prísľubu, porov. Rm 9,8).

Krstom a vierou prijatú identitu z milosti dosvedčuje v nás Duch, že sme Božie deti (porov. Rim 8,16).

Nielen Pavol povzbudzuje kresťanské obce, ale aj Jánova teológia potvrdzuje: voláme sa a sme Božími deťmi (porov. 1 Joh 3,1).

Vrastanie do Božieho synovstva cestou manželstva

Uvedomenie si tohto rovnakého ľudského základu je vzácna pomôcka pre manželov, aby sa naučili navzájom sa prijímať nielen v pekných vlastnostiach, ale aj pri zlyhaniach a pádoch. Na manželov ako rodičov sa vzťahuje pozvanie Ježiša voči dospelým: „Veru, hovorím vám, ak sa neobrátite a nebudete ako deti, nevojdete do nebeského kráľovstva. Kto sa teda poníži ako toto dieťa, ten je najväčší v nebeskom kráľovstve.“ (Mt 18,3-4)

Ježiš dokonca aj svojich učeníkov oslovuje „moje deti“ (Mk 10,24; Jn 21,5). Ježiš, praobraz večného synovstva, tu nepreberá mylne funkciu Otca. Ved' trojičný Boh je v jednote vôle a konania, preto adopcia človeka za dieťa mu prislúcha spoločne: Otcovi ako pôvodcovi, Synovi ako praobrazu a Duchu Svätému ako tomu, kto vtláča človeku obraz praobrazu.³

Ježišovým poslaním bolo pozbierať roztratené Božie deti (porov. Jn 11,52). Tento motív jeho života posilňuje aj plač nad Jeruzalemom: „...koľko rás som chcel zhromaždiť tvoje deti ... a nechceli ste!“ (Mt 23,37) Táto výstra-ha je aktuálna aj pre dnešného človeka, aby vnímal životné poslanie Božieho Syna a dal sa ním pretvárať na nového človeka. Starší syn v príbehu o már-notratnom synovi („synu, ved' ty si stále so mnou“, Lk 15) si nedbalo počína so svojou identitou syna a zo zvyku zabúda na jej bohatý význam – cesta späť k Otcovi je stále otvorená.

Spoločná výchova detí

Ak rodičia pestujú v sebe ducha Božieho synovstva, budú ešte bližšie svojim vlastným deťom. Budú pozornejší voči ich vlastnej poslušnosti Bohu v práve spomínanom zmysle („Deti, poslúchajte svojich rodičov v Pánovi“, Ef 6,1; porov. 1 Pt 1,14 a pod.) a svoju vieru a lásku k Bohu budú živiť Božím slovom: „...ako novonarodené deti túžte po nefalšovanom duchovnom mlieku“ (1 Pt 2,2), po Božom slove.

Základná evanjeliová kvalita dieťaťa sa prejavuje v závislosti od Boha, ktorá je prežívaná pozitívne a radostne, na rozdiel od opaku autonómie; v pravej slobode Božích detí podľa Pavlovej teológie. Nie otroctvo, ale od-vaha v Duchu charakterizuje Božie dieťa, v ktorom môže volať „Abba, Otče“ (Rim 8,15; Gal 4,6).

Ďalšia základná vlastnosť dieťaťa je, že život a všetko potrebné prijíma, neprodukuje. Jeho život podľa milosti spočíva v premene na obraz pravého Syna, v zodpovednom rodičovstve, v odovzdávaní Božích tajomstiev (hovorte o tom svojim deťom, porov. Dt 6,7), vo vedomí toho, že skutočné Božie deti sú vychovávané (porov. Hebr 12,8). Potom budú rodičia spolu so svojimi deťmi vydávať svedectvo svetla („vy všetci ste synmi svetla“, 1 Sol 5,5) a plniť ako rodina spoločne vznešené poslanie, pretože podľa Božieho prísľubu stvorenie bude vyslobodené z otroctva skazy, aby malo účasť na slobode a sláve Božích detí. „Ved' vieme, že celé stvorenie spoločne vzdychá a zvíja sa v pôrodných bolestiach až doteraz.“ (Rim 8,22)

Rodina, žijúca svoje poslanie, je nositeľkou nádeje, v ktorej sme vykúpení.⁴

3 Porov. THOMAS VON AQUIN: Summa theologiae, III q. 23 a 2.

4 Prehlbujúca literatúra k téme: BENEDIKT XVI.: Encyklika Spe salvi. 2007; CSONTOS, L.: Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve. In: Slovo nádeje : Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve. Trnava, 2010, s. 153–177.

Použitá literatúra

- GRILLMEIER, A.: Art. Adoptianismus. In: *Lexikon für Theologie und Kirche*. Bd. 1. 2. vyd. Freiburg, 1957, s. 154–155.
- THOMAS VON AQUIN: *Summa theologiae*. Graz, 1957.
- Nový zákon s komentármi a margináliami Jeruzalemskej Biblie*. Pracovné vydanie. Trnava, 2008.
- BENEDIKT XVI.: Encyklika *Spe salvi*. 2007.
- CSONTOS, L.: Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve. In: *Slovo nádeje : Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*. Trnava, 2010, s. 153–177.

doc. Dr. theol. Gloria Braunsteiner, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava

Štúdiá bola vypracovaná v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0051/12 Nové formy pastoračné a spirituality rozvedených katolíkov po Druhom vatikánskom koncile.